Nr 1327

av herrar Svensson i Kungälv och Zachrisson
om utbyggnad av freds- och konfliktsforskningen vid universiteten.

Sedan 1965/66 bedrivs verksamhet i freds- och konfliktforskning vid universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg. Verksamheten är vid varje universitet organiserad i en tvärvetenskaplig avdelning. Enligt Kungl. Maj:ts beslut har fr. o. m. budgetåret 1971/72 till varje avdelning knutits en forskarassistent.

Kungl. Maj:ts beslut i denna fråga fattades efter remissbehandling av ett betänkande från 1967 års kommitté för internationell politik (SOU 1969:61). De sakkunniga i kommittén tillkallades den 10 mars 1967 av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet för att utreda frågor rörande formerna för forskning och utbildning vid universitet och högskolor i internationell politik »med särskild hänsyn till säkerhetspolitiska studier samt freds- och konfliktforskning». De klara direktiven om att den tänkta forsknings- och utbildningsverksamheten skulle vara gemensam för säkerhetspolitiska studier och freds- och konfliktforskning beredde de sakkunniga vissa bekymmer. Man konstaterade i betänkandet att det mellan dessa forskningsriktningar finns en »klar skillnad i målsättning» (s. 12—13) och också »vissa teoretiska och metodiska skillnader» (s. 52). Man enades dock om att föreslå inrättande av en universitetsinstitution för ett nytt examensämne benämnt »internationella relationer». Institutionen förutsattes bli gemensam för samtliga universitet, och man föreslog också inrättandet av en professur i ämnet den 1 juli 1971. Institutionens huvuduppgifter skulle vara dels forskning, dels utbildning på akademisk högstadienivå.

Kommitténs förslag försvagades dock avsevärt av att man bl. a. på grund av direktivens karaktär inte kunde åstadkomma någon formell definition och avgränsning av examensämnet. En av de sakkunniga reserverade sig också och polemiserade mot att man för examensämnet inte hade angivit någon »karakteristisk kärna och ett relevant omfång». Flertalet akademiska remissinstanser anslöt sig till reservantens synpunkter. Universitetskanslersämbetet sammanfattade kritiken med att säga att »ämnet föreslagits få ett alltför opreciserat och formlöst innehåll» och avstyrkte kommitténförslagen. Två av avdelningsdirektörerna på UKÄ reserverade sig dock till förmån för ett upptagande av freds- och konfliktforskning på förteckningen över ämnesområden för forskarutbildning. Inom en femårsperiod borde också enligt reservanternas mening en professur inrättas inom ämnesområdet freds- och konflikt-

forskning, särskilt internationella relationer, med handledningsansvar för doktorander vid samtliga svenska universitet. Som argument för denna avgränsning av ämnet anförde reservanterna i likhet med åtskilliga remissinstanser att den säkerhetspolitiska forskningen redan är tämligen väl tillgodosedd och att det främst är freds- och konfliktforskningens resurser som behöver förstärkas.

Det är nu ett och ett halvt år sedan de ovannämnda forskarassistentstjänsterna inrättades. Under denna tid har de tre avdelningarna för freds- och konfliktforskning utvecklat en synnerligen livaktig verksamhet. Tyngdpunkten i verksamheten ligger på forskning och forskarutbildning, men i verksamheten deltar också ett icke ringa antal studenter på 60- och 80-poängsnivå i grundutbildningen. Huvuddelen av verksamheten försiggår i projektorienterande tvärvetenskapliga arbetsgrupper, inom vilkas ram handledning meddelas åt uppsats- och avhandlingsförfattare. Därjämte meddelas kursbunden undervisning samt anordnas gästföreläsningar och seminarieserier för ventilering av pågående och avslutad forskning.

Om verksamheten vid de olika universiteten under innevarande budgetår kan följande uppgifter lämnas:

Inom Avdelningen för freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet finns 6 arbetsgrupper med 23 doktorander från 7 institutioner, 2 seminarieserier, 3 kurser i grundutbildningen vid olika institutioner samt en kurs inom forskarutbildningen. En mera omfattande kurs inom forskarutbildningen samt ytterligare arbetsgrupper planeras för närvarande.

Avdelningen för freds- och konfliktforskning vid Lunds universitet har: 7 arbetsgrupper med 18 doktorander från 5 institutioner, 5 kurser inom forskarutbildningen samt introduktionskurser och elementär undervisning samt 1 seminarieserie.

Avdelningen för freds- och konfliktforskning vid Göteborgs universitet omfattar: 3 arbetsgrupper med 25 doktorander från 7 institutioner samt 1 seminarieserie och 1 doktorandkurs.

En mångfald av temata behandlas av de olika arbetsgrupperna, t. ex.:

Gränskonflikter

Mobilisering (förutsättningar för politiskt deltagande och samhällspåverkan underifrån — inte minst i tredje världen)

Nedrustnings- och säkerhetsproblem

Internationella ekonomiska frågor, bl. a. handelsrelationer studerade ur dominans- och maktperspektiv, multinationella företag, strategier att förändra den internationella maktstrukturen (bl. a. regionalt samarbete, UNCTAD)

Civilmotstånd och icke-militära kampformer

Värnplikt och värnpliktsvägran

Kyrkan och den sociala förändringen

Den svenska samhällsomvandlingen från freds- och konfliktsynpunkt

Regionala konfliktstudier (Södra Afrika, Latinamerika, Sydostasien)

Över utbildningsdepartementets huvudtitel disponerar avdelningarna som ovan nämnts var sin forskarassistenttjänst. Likaså erhåller avdelningarna i vanlig ordning driftkostnadsanslag från fakulteterna samt kursanslag från anslaget Särskilda åtgärder för forskarutbildning. Sammanlagda värdet av dessa anslag är i Uppsala 50 000 kr., i Lund 52 000 och i Göteborg 22 000.

Utöver dessa reguljära anslag har avdelningen i Uppsala innevarande budgetår 200 000 kr. i forskningsanslag till projektet Civilmotstånd och icke-militära kampformer från försvarsdepartementet/försvarets forskningsanstalt samt 130 000 kr. från Riksbankens jubileumsfond. För andra projekt förfogar avdelningen över mindre anslag på några tusental kronor ur varierande källor. Avdelningen i Lund förfogar på motsvarande sätt över 160 000 kr. i forskningsanslag, varav den övervägande delen är ett anslag från Riksbankens jubileumsfond till avdelningens gränsforskningsprojekt.

Som ett led i uppbyggnaden av freds- och konfliktforskningen vid universiteten är det utomordentligt tillfredsställande att dessa forskningsanslag har tillkommit. Icke desto mindre är avdelningarnas situation klart otillfredsställande, främst i fråga om proportionen mellan permanenta basresurser och tillfälliga forskningsanslag.

I Uppsalaavdelningen är sålunda f. n. åtta personer anställda under hela året på minst halvtid, men av dessa endast en, nämligen forskarassistenten, på en inrättad tjänst. I sitt remissyttrande över SOU 1969:61 anförde försvarets forskningsanstalt om denna problematik: »Det kan kanske invändas att en tillräckligt omfattande uppdragsforskning kommer att ge de resurser som krävs för en specialisering på både bredd och djup. Att skapa en sådan miljö nästan enbart med hjälp av uppdragsersättningar är dock utomordentligt riskfyllt. I så fall blir institutionen för internationella relationer redan för sitt institutionella fortbestånd beroende av sina uppdragsgivare. Grunden för självständighet undergrävs. Men det är ju denna självständighet som skall lägga grunden för uppdragsgivarnas förtroende. Slutsatsen måste bli att en riksinstitution med angivna målsättningar måste ges en helt annan omfattning än den som kommittén föreslagit.»

I sitt remissyttrande gav också FOA uttryck åt sin oro över vad man kallar »den brist på förståelse för detta (forsknings)område som länge visats av de för utbildningen i landet ansvariga myndigheterna. Den föreliggande utredningens förslag innebär inte någon väsentlig förbättring.» »I såväl Norge och Danmark som Finland finns minst två professurer eller därmed jämförliga tjänster inom det ämnesområde som

kommittén behandlar. Härtill kommer övriga forsknings- och undervisningstjänster — — — i växlande antal. Kommitténs förslag innebär att den svenska akademiska forsknings- och undervisningsorganisationen inte ens skall lyftas upp till åtminstone samma nivå som i ettdera av dessa tre grannländer.»

Av det ovanstående framgår det klart att en skyndsam förstärkning av universitetens resurser för freds- och konfliktforskning är oundgängligen nödvändig. Den framstår som desto mer angelägen av allmänpolitiska skäl. FOA hävdade på denna punkt att »Den placering i det internationella systemet som Sverige har valt (alliansfrihet — neutralitet) borde göra det särskilt angeläget att genom en egen och självständig forskning öka förståelsen för den internationella politiken och dess betingelser. På samma sätt kan man också hävda att det aktiva intresse som Sverige i ökande omfattning börjar visa också när det gäller frågor utan omedelbar betydelse för Sveriges egen säkerhet utgör en väsentlig anledning att ge det internationella studiet i olika former en fastare etablering vid svenska universitet.»

Skolöverstyrelsen underströk i sitt remissyttrande över betänkandet önskvärdheten av en ökad internationalisering av grundutbildningen för lärare såväl som för andra kategorier. »Målet på längre sikt är att hos medborgarna skapa *dels* ett bredare perspektiv på olika frågor för att de skall få en sannare och mera relevant bild av förhållandena i världen, *dels* en attitydförändring i riktning mot ökad internationell solidaritet och förståelse. Till förverkligandet av dessa målsättningar synes det föreslagna ämnet kunna bidraga på olika sätt. Dels skulle den tvärvetenskapliga uppläggningen vara av värde för skapandet av ett vidare perspektiv, dels skulle en utbyggnad av freds- och konfliktforskningen kunna lämna värdefulla bidrag när det gäller att lösa attitydbildningens problem. Båda dessa aspekter talar således för införandet av det nya ämnet, Internationella relationer.»

I det läge som inträtt sedan den i betänkandet föreslagna lösningen ansetts vara ogenomförbar är det uppenbart att statsmakterna bör gå vidare på den av Kungl. Maj:t redan inslagna vägen, att förstärka freds- och konfliktforskningens resurser. I 1971 års statsverksproposition anförde föredraganden i samband med inrättandet av forskarassistenttjänsterna: »Frågan om en fastare organisation av freds- och konfliktforskningen vid universiteten får prövas mot bakgrund av de erfarenheter den nu aktuella förstärkningen av gruppernas resurser kan ge.» Enligt vår mening har redan de två gångna årens erfarenheter på ett övertygande sätt visat värdet och livskraften i avdelningarnas verksamhet.

Vilka praktiska vägar kan då vara ändamålsenliga? En förstärkning av kurs- och driftkostnadsanslagen framstår som naturlig, likaså inrättandet av ytterligare forskarassistenttjänster. I längden torde detta

slags åtgärder dock inte vara tillräckliga. En möjlighet kan vara att i enlighet med UKÄ-reservanternas förslag ta upp freds- och konfliktforskningen på förteckningen över ämnesområden för forskarutbildning, självfallet under förutsättning att villig och kompetent examinator eller grupp av examinatorer kan erhållas. Detta torde dock inte utgöra något problem. Att det i längden inte räcker att man bygger ut möjligheterna till freds- och konfliktforskning inom de traditionella disciplinernas ram framhölls också klart av UKÄ-reservanterna: »Freds- och konfliktforskningen (har hittills varit) hänvisad till marginella resurser inom en rad ämnen — — —. I vårt land är dessa ämnen hårt ansträngda — — — och har dessutom flera andra specialinriktningar att ta hänsyn till. Det är uppenbart att dessa ämnen i nuläget inte kan ge det stöd, bl. a. i form av forskarhandledning, åt tvärvetenskaplig verksamhet inom freds- och konfliktforskningens område som framstår som önskvärt.» En möjlighet till forskarutbildning i freds- och konfliktforskning skulle också på sikt möjliggöra ett tillmötesgående av skolöverstyrelsens ovan citerade önskemål om nyttiggörande av freds- och konfliktforskningen i lärarutbildningen.

I vad gäller resursfrågan för själva forskningen finns också några olika möjligheter som kan vara värda att övervägas. Inrättandet av en sektion för freds- och konfliktforskning inom det samhällsvetenskapliga forskningsrådet skulle tvivelsutan väsentligt öka denna forsknings möjligheter att hävda sig gentemot mer etablerade vetenskaper. På denna punkt kan det finnas skäl att erinra om att man i Norge har ett särskilt forskningsråd för detta ändamål, men en sådan lösning torde hos oss vara mindre önskvärd. En annan möjlighet är inrättandet av särskilda forskartjänster för freds- och konfliktforskning hos forskningsråden.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att skyndsamt överväga vilken eller vilka av dessa åtgärder som i skilda hänseenden framstår som mest ändamålsenlig när det gäller att förstärka den akademiska freds- och konfliktforskningens organisation. FOA pläderade i sitt remissyttrande för att statsmakterna borde fastställa »ett principprogram för utbyggnaden av det internationella studiet. Ett sådant principprogram kunde täcka exempelvis en femårsperiod. Expansionens tyngdpunkt borde förläggas till periodens slutskede. Därigenom skulle kandidater till olika undervisnings- och forskartjänster i god tid kunna inrikta sig på att bygga upp en erforderlig meritering.» Vi instämmer i denna uppfattning, dock att, med tanke på att några år gått sedan detta skrevs, pro-

grammet lämpligen kan omfatta en treårsperiod. Ett sådant program bör av Kungl. Maj:t föreläggas nästa års riksdag.

Med hänvisning till vad som anförts anhåller vi

att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t att till nästa års riksdag framlägga ett principprogram för en utbyggnad av freds- och konfliktforskningen vid universiteten.

Stockholm den 26 januari 1973

EVERT SVENSSON (s) i Kungälv

BERTIL ZACHRISSON (s)